

Studnia na Rynku w Pierzchnicy

Tradycyjnym Rajdem Mikołajkowym 6 grudnia 2014 r. Akademicki Klub Turystyki Kwalifikowanej PTTK Politechniki Świętokrzyskiej zakończył sezon turystyczny 2014. Trasa 6. edycji rajdu liczyła 10 km i prowadziła przez Pogórze Szydłowskie z Pierzchnicy do Chmielnika. 25-mikołajowa ekipa spotkała się z licznymi wyrazami sympatii kierowców i przechodniów.

Do Pierzchnicy dojechaliśmy o godz. 10. Miejscowość ta obecnie położona jest, na uboczu od głównych traktów, 26 km na południowy wschód od Kielc. Pierzchnica, dawniej Pierśnica, w XIV w. była już wsią parafialną, a od 2. poł. XIV w. (pomiędzy 1359 a 1397) do 1869 r. była miastem. Dziś jest siedzibą gminy wiejskiej. Wg lustracji z 1564 r. było tu 40 domów. Do upadku miasteczka przyczynił Potop Szwedzki. Od 1774 r. właścicielem miasteczka był wojewoda sandomierski Maciej Sołtyk. Wg spisu z 1862 r. było tu 105 domów (większość drewnianych) i 950 mieszkańców. Pod koniec XVIII w. i w XIX w. rozwinęło się w Pierzchnicy garncarstwo, a następnie handlowano bydłem.

Zwiedzanie zaczęliśmy od miejsca położonego na północ od centrum, gdzie już w 1337 r. stał drewniany kościół św. Małgorzaty. Kolejną drewnianą świątynię zbudowano prawdopodobnie w XV w. lub 1. poł. XVI w. Przy parafii działała szkoła oraz szpital dla ubogich. Drewniany kościół rozebrano dopiero w 1840 r. Obecnie teren ten jest

ogrodzony i stoi tutaj potężny metalowy krzyż z atrybutami Męki Pańskiej (młotek i obcęgi).

Zabytkowe piwnice w Pierzchnicy

Następnie przeszliśmy w bardzo nietypowe miejsce, położone na wschód od rynku, przy drodze do Szydłowa. Jest to tzw. Góra Piwniczna, gdzie znajduje się 90 zabytkowych piwnic z siecią drózek dojazdowych. Obiekty te zbudowano na terenie dawnego dworu wójtowskiego w większości w 2. poł. XIX w. Miejscowa legenda głosi, że w tych piwnicach chowano się przed Szwedami. Piwnice zbudowane są z kamienia

(grubość ścian 40-110 cm) o kolebkowym sklepieniu (30-40 cm) i wysokości 1,85-3,45 m. Wejście wiodło przez małe drewniane drzwi (50x60 cm) z kratą. Przeciętna ich powierzchnia to ok. 6 m² ale były i większe (18 m²). Są to chyba jedyne takie piwnice w Polsce.

Kościół św. Małgorzaty w Pierzchnicy

Centralnym miejscem miasteczka do tej pory jest duży rynek o pow. ok. 1 ha. Tędy przebiegał dawny trakt z Kielc do Buska. Pod koniec XVIII w. na rynku stał drewniany ratusz, który rozebrano 1844 r. Nowy magistrat zbudowano w 1848 r. w północnej pierzei rynku w narożniku z ul. Kielecką i jest to najstarszy murowany budynek przy rynku. Dopiero pod koniec XIX w. rozpoczął się proces zastępowania drewnianej zabudowy murowaną, a rynek zamieniono w park - podobnie jak w większości kieleckich miasteczek. Obecnie na zrewitalizowanym rynku, pozostała część parkowa z fontanną oraz brukowany plac ze studnią z XIX w.

Kolejnym ciekawym obiektem jest kościół parafialny św. Małgorzaty, wzniesiony w południowej części miasteczka w latach 1798 -1800 z fundacji Macieja Sołtyka. Kościół jest klasycystyczny. Nawa jest prostokątna, trójprzęsłowa, a zwrócone ku zachodowi prezbiterium jest od niej węższe i zakończone absydą. W ołtarzu głównym umieszczony jest obraz św. Małgorzaty z początku wieku XIX. Starsze są tylko ołtarze boczne (XVII w.) w nawie, przeniesione z drewnianego kościoła. Przed świątynią stoi klasycystyczna dzwonnica z bramką. Tak się złożyło, że o historii parafii opowiedział nam osobiście miejscowy proboszcz ks. Marian Gawinek.

Dalej poszliśmy na południe drogą powiatową w kierunku Chmielnika. Teren jest znacznie pofałdowany i zaczynają się Wzgórza Pierzchnickie. Najwyżej położona jest wieś Gumienice (ok. 308 m). W przysiółku Straszniów pięknie prezentowały się oszronione drzewa i płoty. W połowie trasy, na pograniczu gmin Pierzchnica i Chmielnik, zatrzymaliśmy się na drugie śniadanie. Po minięciu lasu weszliśmy do bardzo dużej wsi Suchowola, której zabudowa ciągnie się po obu stronach drogi aż do samego Chmielnika. We wsi znajduje stara studnia i kilka przydrożnych kapliczek. W 1. poł. XIX w. były tu 2 piece wapienne oraz cegielnia, a sama wieś liczyła 30 domów.

O godz. 13-tej dotarliśmy do Chmielnika. Pierwsze wzmianki o osadzie pochodzą z 1241, kiedy to miała tu miejsce bitwa z Tatarami. Przy trasie na Szydłów znajduje się pamiątkowy obelisk. Początkowo osada będąca własnością książęcą w XIII w. stała się własnością Odrowążów. W czasach najazdów tatarskich wieś była własnością Oleśnickich. Ich staraniom Chmielnik zawdzięcza prawa miejskie nadane przez

króla Zygmunta Augusta w 1551 r. Miasto Chmielnik usytuowano na wschód od istniejącej wsi o tej samej nazwie (obecnie Przededworze). Ok. 1558 r. Jan Oleśnicki, zamienił kościół Świętej Trójcy na zbór kalwiński, zapoczątkowując protestancki epizod miasta. W 1630 r. Chmielnik przeszedł na własność rodziny Gołuchowskich. Miasto było również silnym ośrodkiem arianizmu. Po wygnaniu arian w 1658 r. miasto podupadło. W XVIII w. pracowało w mieście ponad 100 rzemieślników, była tu nawet „fabryka machin”. Na przełomie XVIII/XIX wieku władał Chmielnikiem napoleoński gen. Dezydery Chłapowski, a po nim gen. Kazimierz Tański. Liczne pożary w XIX w. na wiele lat zatrzymały rozwój miasta.

Idąc do centrum miasta mijaliśmy Gęsią Studnię. To właśnie mięso tutejszych gęsi przed II wojną światową rozślawiło Chmielnik w Polsce i Europie.

Sklepienie synagogi w Chmielniku

Pierwszym zwiedzanym obiektem była dawna synagoga. Początki żydowskiego osadnictwa w Chmielniku sięgają poł. XVI w., to jednak powstanie gminy żydowskiej datuje się na rok 1630. Wówczas Żydzi na mocy przywileju Krzysztofa Gołuchowskiego uzyskali prawo mieszkania, prowadzenia handlu oraz zajmowania się rzemiosłem. Żydzi osiedlali się na północ i północny-zachód od rynku i w tym też rejonie miasta po roku 1638 wybudowano synagogę. W 1787 r. w Chmielniku mieszkało 782 Żydów, co stanowiło ponad 56% mieszkańców, a w 1827-80 %. Taki podział utrzymywał się aż do wybuchu II wojny światowej. W czasach międzywojnia gmina żydowska posiadała bożnicę, 4 domy modlitwy, cheder (szkołę), mykwy (rytualne łaźnie) oraz 2 cmentarze. Stary cmentarz użytkowany był w latach 1565-1820. Podczas II wojny doszło do dewastacji cmentarzy, a w 1963 na ich terenie urządzono targowicę. W chmielnickim getcie więziono ok. 13 tysięcy Żydów, których wymordowano w 1942 r. w obozie w Treblince. Jedyne materialnym śladem po żydowskiej przeszłości Chmielnika jest dawna synagoga. W części wschodniej mieściła się sala modlitw, a w zachodniej przedsionek, a nad nim babiniec. Czteroprzęsłowe wnętrze nakryte było sklepieniem kolebkowym z lunetami. Szafa ołtarzowa (Aron Hakodesz), gdzie przechowywano Torę stała pod wschodnią ścianą, pod okrągłym oknem. W 1942 r. gmach przerobiono na magazyn. Jednak do naszych czasów zachowały się sklepienia z fragmentami dekoracji stiukowej. Dzięki otwarciu w 2014 r. Ośrodka Edukacyjno-Muzealnemu „Świątokrzyski Sztetl”, dawna synagoga odzyskuje dawny blask, a na ciekawych wystawach można się zapoznać z historią i kulturą chmielnickich Żydów. Dzięki tej instytucji ocalono okrucieństwa pamięci po ludziach, którzy przez

wieki tutaj żyli, a zostali skazani przez hitlerowców na masową zagładę i zapomnie.

Następnie przeszliśmy na rynek, który został na nowo wytyczony po pożarze w 1876 r., kiedy to spłonęła większość miejskiej zabudowy. Zabudowa rynku jest jedno i dwu kondygnacyjna, a niektóre kamienice mają sklepienia łukowe ze wspornikami. Rynek remontowano w latach 2004-2005. Jest tu miejska studnia oraz pomnik Nike – symbol wolności.

Kolejnym ciekawym obiektem jest późnobarokowy kościół parafialny Niepokalanego Poczęcia NMP, który zamyka główną ulicę miasta. Zaczął go budować po 1730 r. Jerzy Ożarowski, oboźny koronny, zaś ukończył w 1783 r. Andrzej Moszczyński, wojewoda inowrocławski i dziedzic Chmielnika. W 1887 r. przeniesiono tutaj parafię z chylącego się ku upadkowi kościoła Świętej Trójcy ze Starego Chmielnika. Fasada świątyni zwieńczona jest trójkątnym szczytem w formie attyki z monogramem Chrystusa Pana. Wnętrze kościoła jest jednonawowe. Trójdzielna nawa podzielona jest przysściennymi filarami, pomiędzy którymi są wnęki na 6 ołtarzy. Nakrywa ją sklepienie kolebkowe z lunetami. Drewniany ołtarz główny pochodzi z 1886 r. W linii ogrodzenia, na głównej osi kościoła znajduje się murowana dzwonnica z 1. poł. XIX w. Jednak najstarszym zabytkiem Chmielnika jest kościół Świętej Trójcy, położony ok. 1 km na zachód od miasta we wsi Przededworze (Stary Chmielnik). Pierwotnie był tu drewniany kościół Wszystkich Świętych wzmiankowany w 1356 r. Obecnie oglądać można jedynie prezbiterium dawnego kościoła pochodzącego z XVI w. Po odzyskaniu budynku po protestantach w XVII w. wykonano nowe wyposażenie, lecz nie zadbano o mury. Zły stan techniczny kościoła doprowadził do jego częściowej rozbiórki w 1782 r., a 5 lat później nabożeństwa przeniesiono do nowego kościoła przy rynku. Na przykościelnym cmentarzu znajduje się kamienna figura z 1688 r.

Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP w Chmielniku

Na skwerku przed kościołem parafialnym znajduje się pomnik Strażaka. W tym mieście ochrona przeciwpożarowa ma szczególne znaczenie. Ogromne pożary strawiły prawie całe miasto w 1811, 1849 i 1876 r. Straż ogniową założono tutaj już w 1879 r. Dzięki uprzejmości p. Bogusława Wesołowskiego, prezesa Ochotniczej Straży Pożarnej w Chmielniku mogliśmy zwiedzić Salę Tradycji Strażackich. Jest to najbogatsza ekspozycja sprzętu i umundurowania strażackiego w naszym województwie. Oprócz OSP w Chmielniku jest jednostka Państwowej Straży Pożarnej. Rajd zakończył się w Restauracji Staropolskiej, gdzie mogliśmy zasmakować specjałów kuchni żydowskiej.

Zakończony w Chmielniku sezon turystyczny 2014, obchodzony pod hasłem PTTK „Turystyka łączy pokolenia”, był wyjątkowo udany. Ogółem odbyło się 14 imprez turystyczno-krajoznawczych, w których udział wzięła rekordowa liczba uczestników – 369 osób (wzrost o 40% w stosunku do roku 2013). Odbyło się 7 rajdów pieszych po Górach Świętokrzyskich i Regionie, 3 wyjazdowe wyprawy górskie (Beskid Żywiecki, Góry Opawskie i Jesioniki, Beskid Mały), 3 rajdy rowerowe (Góry Świętokrzyskie, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Przedgórze Łżeczkie) oraz spływ kajakowy po dolnym odcinku Nidy. W ciągu 22 dni w terenie pokonano 534 km, z tego na rowerze - 304 km, pieszo - 195 km i kajakiem - 35 km. W marcu, po raz pierwszy w historii turystyki akademickiej odbyła się w Kielcach i naszej Uczelni – Krajowa Konferencja Środowiska Akademickiego PTTK. W maju odbyła się 100. Jubileuszowa impreza naszego Klubu, połączona z obchodami 150. rocznicy urodzin Stefana Żeromskiego (77 osób), a kol. Krzysztofa Sabata wyróżniono Brązową Honorową Odznaką PTTK. Klub opracował i poprowadził nową trasę „Romańską” z Waśniowa, podczas XV Jubileuszowego Świętokrzyskiego Rajdu Pielgrzymkowego na Święty Krzyż. W październiku odbyła się 20. Jubileuszowa Wyprawa Górska. Ponadto w szeregi AKTK wstąpił kol. Krzysztof Kowalski i Hubert Danielewski, kol. Agnieszka Skiba i Renata Tomczyk zdobyły Koronę Gór Świętokrzyskich. Wszyscy członkowie (17 osób) otrzymali klubowe polary (czerwono-czarne). Naszą działalność wspierał prof. Stanisław Adamczak - rektor Politechniki Świętokrzyskiej oraz Rafał Matys – prezes KU AZS.

Sala Tradycji strażackich OSP Chmielnik

Dziękuję wszystkim Członkom AKTK, którzy przyczynili się do naszego organizacyjnego sukcesu, a uczestnikom za tak liczny udział w naszych imprezach. Mam nadzieję, że znów spotkamy się na szlaku w roku 2015.

Krzysztof Sabat - prezes AKTK

